

СЛУЖБЕНИ
РЕПУБЛИКЕ С

0910100209 PRIMERAKA: 1
INSTITUT ZA PEDAGOSKA ISTRAZIVANJA

DOBRIJINSKA 11
11001 BEOGRAD
FAX: 546

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ГОДИНА XLVI – БРОЈ 24

БЕОГРАД, 25. ДЕЦЕМБАР 1997.

Цена овог броја 31,50 динара. Годишња претплата 590 дин. (аконтација) са урачунавим порезом на промет. Рок за рекламацију 10 дана.

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -

99/3519

1

На основу члана 24. став 1. Закона о средњој школи („Службени гласник Републике Србије”, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94 и 24/96),

Министар просвете донео је

ПРАВИЛНИК

О НАСТАВНОМ ПЛАНУ И ПРОГРАМУ ЗА ОБДАРЕНЕ УЧЕНИКЕ У ФИЛОЛОШКОЈ ГИМНАЗИЈИ

Члан 1.

Овим правилником утврђује се наставни план и програм за обдарене ученике у филолошкој гимназији.

Наставни план и програм из става 1. овог члана одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 2.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о огледном плану и програму образовања у културолошко-језичкој струци за образовни профил инокореспондент – сарадник четвртог степена стручне спреме („Службени гласник Социјалистичке Републике Србије – Просветни гласник”, број 2/88 и „Просветни гласник”, бр. 1/92 и 2/94).

Члан 3.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Просветном гласнику”.

Број 110-00-32/97-01

У Београду, 19. децембра 1997. године

Министар,
Проф. др Јово Тодоровић, с.р.

Задаци:

- упознати ученике са структуром језика и начином његовог функционисања;
- увести основне појмове и термине науке о језику;
- открити поступке уопштавања у лингвистичкој теорији;
- васпитати у духу језичке толеранције према другим језицима и варијантним особеностима српског језика.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Лингвистика и њен предмет (2 часа)

Место језика у људском животу. Битна својства језика. Језик и говор.

Функција језика (4 часа)

Језик и комуникација. Језик, мисао и стварност. Подела језичких функција.

Еволуција језика (4 часа)

Развој језика у људској врсти, друштву и код појединца. Настанак и развој писма.

Језик, култура и друштво (4 часа)

Језик и друге друштвене категорије. Вишејезичност. Ставови према језику.

Типови језик (4 часа)

Језици у свету. Језичка сродност. Језички типови и језичке универзалије.

Раслојавање језика (6 часова)

Језик, дијалект и социолект. Језичка норма и стандардизација. Књижевни језик. Функционални стилови. Нестандардни језички варијетети.

Општа сјруктура језика (6 часова)

Језик као систем знакова. Језичко стваралаштво.

Фонетика и фонологија (4 часа)

Говорни органи. Гласови и фонеме. Прозодија. Графологија.

Грамајтика (4 часа)

Грамајички односи. Грамајичке категорије. Грамајичке врсте речи.

Морфологија (4 часа)

Морфеме. Морфолошка структура речи. Творба речи.

Синтакса (6 часова)

Синтаксичке јединице и конструкције. Синтаксичке функције. Синтаксичке трансформације.

Лексикологија (4 часа)

Речи и лексеме. Структура речника.

Семантика (4 часа)

Значење речи. Значењски односи међу речима (4)

Значење реченица

Прајмајтика (4 часа)

Говорни чинови. Структура разговора и текста. Основни принципи реторике и стилистике.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Програм је изложен сажето, јер уз овај предмет иде уџбеник који га прати јединицу по јединицу, па се из уџбеника може видети шта треба да обухвате поједине тачке програма. Уџбеник је нешто обимнији јер је предвиђен и за двогодишњу наставу, па се у ову сврху може користити селективно. Ту су садржана сва неопходна објашње-

ња. Додатна обавештења могу се потражити и у другим изворима; на крају уџбеника дат је списак одабране општелингвистичке литературе на српском језику који је довољно приступачан за ову намену.

Програму треба приступити у складу са циљем предмета, водећи рачуна о томе да је реч о уводу у језик као појаву, а не о приказу особености појединих језика нити о прегледу научних проблема, дисциплина или школа на подручју лингвистике. Овакав приступ омогућује максимално креативно учешће самих ученика, па се излагање појединих јединица може згодно комбиновати са ширим илустрацијама и дискусијом. Ученике ваља стално подстицати да дају примере и анализе различитих језичких манифестација из матерњег језика, али и из других језика које изучавају, и тиме их навикавати да језик доживљавају као живу материју у коју су и сами непрекидно уроњени. Подстицаји и обрасци за оваква испитивања наћи ће се у уџбенику, али треба користити и сопствена запажања ученика о томе како се они користе језиком у разним животним ситуацијама. Тако се заједнички могу анализирати морфолошки обрасци, лексичке класе, грамајичке контрукције, архаизми и неологизми, промене значења итд., као и краћи текстови који припадају различитим језичким варијететима или функционалним стиловима, а могу се разматрати и на лицу места остварени говорни чинови и дијалози.

У циљу остваривања кохерентног програма наставе у школи као целини, као и успешнијег ангажовања различитих ученичких знања и интересовања, те избегавања могућих несагласности, неопходно је да се рад на овом предмету усклади – колико је то могуће – са наставом матерњег и других језика. У појединим деловима то важи и за наставу књижевности, историје, информатике, психологије, логике и филозофије, где треба бар указати на додирне тачке опште лингвистике са овим дисциплинама.

Овако изложен и усвојен програм опште лингвистике пружио би ученицима најбољу основу за даљи рад, током студија на факултету, на подробнијем изучавању појединих језика, науке о језику и сродних научних области.

ИСТОРИЈА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе историје је да ученици овладају знањима о развоју људског друштва од најстаријих времена до савременог доба, како би у склопу наставе осталих предмета допринела развоју њихове стваралачке личности.

Задаци

– Овладавање знањима о историјским појавама и процесима на садржајима из прошлости људског друштва и прошлости народа и народности Југославије;

– Развијање критичке историјске свести и историјско мишљење као основа научног схватања развоја људског друштва;

– Неговање патриотског осећања на слободарским традицијама српског и осталих југословенских народа васпитавајући се у духу братства, јединства и међусобног уважавања;

– Упознавање историјског развоја народности у духу јединства и заједништва и оданости Србији и Југославији;

– Схватање значаја одбране независности и интегритета Србије и Југославије као заједнице равноправних народа и народности;

– Неговање, на историјским садржајима, радног, моралног и естетског васпитања.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Увод

Историја као наука: однос према осталим друштвеним наукама, историја као наставни предмет, верске представе времена; периодизација историје. (2+1)

Првобитне људске заједнице

Развитак људског рода у палеолиту и неолиту; метално доба и распадање првобитних људских заједница, верске представе првобитних људи; праисторијска налазишта у Југославији. (2+1)

СТАРИ ВЕК

СТАРА ДРУШТВА И ДРЖАВЕ

Стари исток:

Развитак друштва и опште карактеристике држава на подручју Старог истока; Стари Египат; држава, друштво (слободни

слојеви и робови). Религија (египатска, вивалионска, браманизам, будизам, хиндуизам, јудаизам); култура (писма, зачеци науке, уметности, књижевности). (3+2)

Стари Грци:

Критско-Микенски период: најстарија историја Грка (хомеровско доба); полиси и њихова друштвена структура (слободни слојеви и робови); колонизација; особености уређења Атине и Спарте; грчко-персијски ратови; сукоб Атине и Спарте (пелопонески рат) и криза грчког полиса; привреда, религија, култура – филозофија и наука, књижевност, уметност. (7+3)

Хеленистичко доба:

Македонска освајања и хеленистичке монархије: хеленизам као симбиозе грчке и источњачке културе. (2+1)

Стари Рим:

Најстарија историја Рима (период краљева); завођење републике и политичке борбе патриција и плебејаца, римска освајања у Италији; пунски ратови, стварање светске робовласничке државе и њено уређење. Привреда у периоду Републике; класне и политичке борбе – реформе браће Грах и устанци робова; криза Републике – први и други тријумвират; Римска империја (државно уређење у доба принципата и домината); криза робовласничког друштва – колонат, римска религија, хришћанство, филозофско-теолошка учења (Библија); рана организација цркве, хришћанство као званична религија у Римском Царству, прве јереси – аријанство.

Напади варвара; подела Царства, сеоба народа; пад Западног Римског Царства. Балканске земље под римском влашћу – Илири, Трачани, Келти и Дачани.

Култура: грчки утицаји, наука (филозофија, историја) књижевност, уметност, римско право као највећи допринос Рима античкој култури. Остаци римских споменика у нашој земљи. (10+4)

СРЕДЊИ ВЕК

ДРУШТВО И ДРЖАВЕ У РАНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ

Велика сеоба народа и државе раног средњег века у Западној Европи (I-XI век)

Варварске државе на територији Западног Римског Царства; Франачка држава и зачеци феудализма у Западној Европи. Улога папства и цркве. Култура раног средњег века у Западној Европи (каролиншка ренесанса). (3+2)

Источна Европа од V до XII века

Византија – покушај учвршћења империје (Јустинијан I); специфичности друштвеног и државног уређења Византије; источно хришћанство и раскол цркве; култура Византије и утицај на православне народе; Стари Словени и правци њихових сеоба, постанак државе код Западних и Источних Словена – Пољска, Чешка, Кијевска Русија. (4+2)

Исламски и арапски свет

Ислам, настајање исламске државе у Арабији, освајања и постанак Калифата; особености друштвеног и државног уређења, распад јединственог Калифата; арапско-исламска култура (наука, књижевност и уметност); утицај арапско-исламске културе на културу народа Европе (2+1)

Јужни Словени и њихови суседи од VI до XII века

Насељавање Балканског полуострва, односи према суседима и староседеоцима; насељавање Бугара и Мађара; покрштавање Јужних Словена; друштвено раслојавање и појава првих држава; Србија и Зета; зачеци културе (7+3).

Семинарска вежбања (радови) 2 часа.

Годишња систематизација 6 часова.

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно – 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЕВРОПА ОД XI ДО XV ВЕКА

Привреда друштва и држава у Западној Европи од XI до XV века. Успон европске привреде – јачање производних снага, настајање градова и развој градске привреде, положај и уређење градова. Улога католичке цркве и крсташки ратови као верски војни и колонизациони походи. (4+2)

Успон западноевропских монархија. Окупљање и снажење Француске; Француска као водећа европска сила, стогодишњи рат и уједињење Француске. Енглеска – промене норманским освајањима, „велика повеља слобода” и настанак парламента. Немачка

„Свето римско царство” борба царства и папства, борбе Хоенштауфоваца за превласт у Италији, јачање кнежевске власти у XIV и XV веку. (4+2)

Византија од XI до XV века: Јачање државе у доба Комнина, распоред државе после IV крсташког рата; Обнова Византије и њено слабење у XIV и XV веку. Верски утицај Византије на суседне народе – организација цркве; Цариградска патријаршија и њена улога у православном свету и однос са осталим аутокефалним православним црквама; култура – „ренесанса Палеолога”. (3+2)

Западни и источни Словени у позном средњем веку. Сталешки монарси у Чешкој – проглашавање краљевства, Чешка као водећа – слабење државе (деоне кнежевине), обнова краљевске власти, уједињење Пољске и Литве и изградња сталешке државе, Русија – деоне кнежевине кијевске Русије, татарски јарам, Московска кнежевина, окупљање руских земаља, особености друштвеног и државног уређења. (3+2)

Друштвени покрети у Западној Европи од XI до XV века. Јереси, инквизиција и просјачки редови; сељачки устанци у Француској и Енглеској; Класне борбе у градовима, устанак чомпа у Фиренци. (2+1)

Западноевропска култура од XI до XV века. Ритерска и градска култура; школе и универзитети – схоластика, уметност романике и готике, нове појаве у књижевности – Данте. (2+1)

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ НАРОДИ И ЊИХОВИ СУСЕДИ ОД XII ДО XIII ВЕКА

Осамостаљивање и успон српске државе. Извојевање независности (Немања); одбрана Немањиног наслеђа (Стеван Првоченичани), добијање црквене самосталности (Св. Сава), Србија као велика сила на Балкану – Урош I, Милутинова освајања, Стефан Дечански и битка код Велбужда, Душанова освајања, проглашење патријаршије и царства. Унутрашњи развој Србије – развој пољопривреде, рударства и градске привреде, друштво и државна управа, Душанов законик. Култура немањинке епохе – књижевност, архитектура, сликарство. (9+4)

Угарска држава и Јужни Словени. Христијанизација и феудализација Угарске, ширење државе. (2+1)

Изграђивање босанске феудалне државе. Настанак државе и борбе за очување независности; Црква босанска и борбе с Угарском; успон Босне (Стјепан II и Твртко I), освајање и проглашење краљевства, особености културе. (2+1)

Дубровник у средњем веку. Настанак града и његов успон, привреда и друштвени односи, државно уређење, односи са великим силама и суседима. Значај Дубровника у привреди и култури Јужних Словена. (2+1)

Бугари, Албанци и Румуни од XI до XV века.

Друго царство у Бугарској; успон у доба Јована Асена II, слабење Бугарске у доба Шишмановића; Влашка и Молдавија – феудализација и стварање држава; односи са Угарском; Албанци под византијском, анжујском и српском влашћу. (3+2)

Јужни Словени и њихови суседи у доба османлијског надирања (XIV до XV века).

Турци Османлије и њихова освајања у XIV и XV веку. Појава Османлија на Балкану; прва освајања – маричка и косовска битка; пад Бугарске; Српска деспотовина за време владавине Лазаревића и Бранковића; Босна после смрти Твртка I; Зета за време Балшића и Црнојевића; пад Србије, Босне, Херцеговине и Зете под Османлијску власт; борба Албанаца против Турака (у XV веку); надирање Османлија у Угарску – мочачка битка; Влашка и Молдавија у борби против Османлије. (9+4)

Семинари 2 часа.

Годишња систематизација градива 4 часа.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

НОВИ ВЕК

СВЕТ ОД КРАЈА XV ДО КРАЈА XVIII ВЕКА

Велика географска открића и почети европског колонијализма. Предуслови открића, прва географска открића, открића Америке и поморског пута за Индију; значај открића за развој света, почети колонијализма. (2+1)

Почети модерне културе у Западној Европи. Италија доводи нове културе, хуманизам, ренесанса у уметности и књижевности

сти, успон науке и филозофије, ширење хуманизма и ренесансе у осталим европским земљама. (2+1)

Реформација и католичка реакција. Друштвени и верски предуслови реформације, Лутерова реформа, немачки сељачки рат, ширење реформације, католичка реакција. (2+1)

Прве буржоаске револуције. Католичка и апсолутистичка Шпанија и њена управа у Низоземској; револуција у Низоземској и стварање Холандије; апсолутизам Тјудора у Енглеској, револуција, република и протекторат, рестаурација и „славна револуција“. (3+2)

Апсолутне монархије у Европи од XVI до XVIII века. Апсолутизам у Француској – Ришеље, Луј XIV; самодржавље у Русији; просвећени апсолутизам Петра I и Катарине II; Пруска – просвећени апсолутизам Фридриха II. (5+3)

СРПСКИ НАРОД ПОД СТАРОМ ВЛАШЋУ ОД XVI ВЕКА

Српски народ под османлијском влашћу. Друштвено и државно уређење Османлијске царевине; положај потчињеног становништва, улога Пење патријаршије у историји српског народа; почеци опадања Османлијске државе и облици отпора покороног становништва – хајдуци, ускоци, устанци; ратови Турске са хришћанским силама и учешће српског народа. Културне прилике под османлијском влашћу. (8+4)

Јужнословенски народи у оквиру Хабзбуршке монархије. Државно уређење Аустрије; сеобе Срба и положај српског народа у Угарској и Хрватској, улога Карловачке митрополије у историји српског народа; Војна крајина и њена улога, учвршћивање хабзбуршког апсолутизма и завера угарских и хрватских великаша. Јужнословенски народи под режимом просвећеног апсолутизма (Марија Терзија и Јосиф II). (6+3)

Дубровник и Млетачка Далмација. Политички положај и привредни успон Дубровника, велики земљотрес и почеци слабљења Дубровника; Млетачка управа у Далмацији и Боки. Ренесансна култура у Дубровнику и Далмацији и положај Срба под млетачком влашћу. (2+1)

Свет крајем XVIII и почетком XIX века

Индустријска револуција. Предуслови за индустријску револуцију у Енглеској, привредне и друштвене последице револуције. Економски либерализам. (2+1)

Револуција крајем XVIII века. Рат за независност енглеских колонија у Северној Америци и стварање САД. Велика Француска револуција – стање уочи револуције, сазиви скупштине staleжа, владавина крупне буржоазije, Устав од 1791.; јакобинска диктатура и њен крах; светско-историјски значај буржоаских револуција крајем XVIII века. (4+2)

Европа после велике француске револуције. Директориј, Конзулство и Царство у Француској, Наполеонова освајачка политика и њен слом; Бечки конгрес и прилике у свету после Наполеонових ратова; Светска алијанса и револуционарни покрети у Европи. (4+2)

Зачети радничког и социјалистичког покрета у Европи. Супротности грађанског друштва у првој половини XIX века; прва социјалистичка учења („утопијски социјализам“) устанци радника и чартистички покрет у Енглеској; учење Карла Маркса и Фридриха Енгелса. (3+2)

Србија и Црна Гора и њихови суседи у првој половини XIX века

Борба Јужних Словена и њихових суседа против османлијске власти. Опште прилике у Османлијској царевини крајем XVIII и почетком XIX века; Први српски устанак – покушај реформи у Београдском пашалуку, дахијска управа; буна на дахије и престајање у устанак против турске власти, устанички успеси 1806. (Мишар и Делиград), руско-српска војна сарадња 1806-1812.; уређење устаничке државе, слом устанка; други српски устанак и борбе за аутономију; хаџишерифи од 1830. и 1833.; владавина Милоша Обреновића – јачање државности, привредни и друштвени развој. Сретенски устав; уставобранитељи и изградња српске националне државе; културни препород Србије у првој половини XIX века; стварање државе у Црној Гори, Петар I, Петар II Данило; Босна и Херцеговина у првој половини XIX века; народни препород Бугара; положај Влашке и Молдавије крајем XVIII и у првој половини XIX века. (12+6)

Национални покрети јужнословенских народа и њихових суседа у Хабзбуршкој монархији у првој половини XIX века. Опште прилике у Хабзбуршкој монархији и положај народа; Срби у Јужној Угарској у првој половини XIX века; национални покрет Мађара; Срби у Хрватској у првој половини XIX века; Срби у Далмацији у првој половини XIX века (5+3)

Револуција 1848/49. године и јужнословенски народи. Опште прилике у Европи уочи револуције; револуције 1848. у Француској, Немачкој и Аустрији; војвођански Срби, у револуцији; значај револуције 1848/49. (4+2)

Семинари – 3 часа

Годишња систематизација градива – 7 часова.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 64 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Свет у другој половини XIX и почетак XX века

Промене у привреди и друштву у другој половини XIX и почетком XX века. Индустијски развој у европским државама и САД; промене у привреди и друштву крајем XIX века – друга индустријска револуција (напредак у науци и техници); развој светског тржишта, финансијски капитал и монополи. (2+1)

Европске земље и САД у другој половини XIX и почетком XX века. Француска – друго царство, привредни и друштвени развој, Русија – улога у међународним односима, реформе у 1861, индустријски развој, револуција 1905. Грађански рат у САД; уједињење Немачке; уједињење Италије. (3+2)

Међународни односи крајем XIX и почетком XX века. Промене у политици великих сила, подела колонија у Азији и Африци, формирање блокова великих сила; међународне кризе и империјалистички ратови. (1)

Раднички покрет у другој половини XIX и почетком XX века. Прво међународно удружење радника; Париска комуна, друго међународно удружење радника, успех радника мирним методама политичке борбе. (1+1)

Култура у XIX и почетком XX века. Развитак природних наука и њихова примена у техници; књижевност – романтизам, реализам и модерни правци у ликовним уметностима; филозофија и друштвене науке. (2+1)

Србија, Црна Гора и њихови суседи у другој половини XIX и почетком XX века

Србија у другој половини XIX и почетком XX века. Крај уставобранитељске владавине и друга владавина Милоша и Михајла Обреновића; ослободилачки ратови 1876-1878. Берлински конгрес – стицање независности и проглашење Краљевине, привредни развитак крајем XIX века; оснивање странака и политичке борбе са режимом краља Милана; Тимочка буна и српско-бугарски рат; Устав од 1878, режим Александра Обреновића и мајски преврат; завођење режима грађанског парламентаризма, царински рат; анексиона криза. (4+2)

Црна Гора у другој половини XIX и почетком XX века. Ратови за ослобођење и признање независности; привредни развој и даља изградња државе; доношење устава и политичке борбе; проглашење краљевине. (2+1)

Балкански ратови. Супротности између балканских држава; Балкански савез, први балкански рат и победа српске и црногорске војске; II балкански рат; историјски значај балканских ратова. (2+1)

Јужнословенски народи и њихови суседи између балканских држава; Балкански савез, први балкански рат и победа српске и црногорске војске; II балкански рат; историјски значај балканских ратова. (2+1)

Јужнословенски народи и њихови суседи у Аустро-Угарској у другој половини XIX и почетком XX века. Аустро-Угарска после нагодбе – државно-правне и политичке промене; Срби у јужној Угарској 1849-1914. – укидање српске Војводине; Милетићев покрет, политичке странке и црквено-народни сабори; народности Угарске према политици мађарске владе; положај Срба у Хрватској; хрватско-српска коалиција; Босна и Херцеговина под аустро-угарском управом – окупаторски режим; привредни развој и друштвени односи, отпор режиму окупације, анексија и Млада Босна. (5+2)

Јужнословенски народи и њихови суседи под османлијском влашћу. Османлијски феудални систем у Македонији, Косову и Санчаку, национално угњетавање и анархија, политика балканских држава у Македонији; Албанци у XIX и почетком XX века. (2+1)

Бугари и Румуни у XIX и почетком XX века. Народни препород, оснивање егзархије, ослобођење Бугарске и њен развој; политика према суседима (претензије на Македонију); уједињење Влашке и Молдавије и развој румунске државе после стицања независности. (1)

Раднички покрет југословенским земљама крајем XIX и почетком XX века. Прве радничке организације; оснивање и рад социјал-демократских партија и њихова улога у политичком животу наших народа. Улога и значај Социјалдемократске странке Србије. (2+1)

САВРЕМЕНО ДОБА

Први светски рат

Заоштравање односа између Централних сила и Антанте; напад Аустро-Угарске на Србију и прерастање рата у светски сукоб; главни фронтви и најкрупније операције 1914-1918. Србија и Црна Гора у I светском рату (царска, колубарска и мојковачка битка; солунски фронт) положај Срба и других народа у Аустро-Угарској за време рата; рад на уједињењу Јужних Словена победа Антанте; стварање Краљевине СХС; Версајски мир. (5+2)

Социјалистичка револуција у Русији

Национални, друштвени и политички односи у Царевини Русији пред I светски рат; народи Русије у рату; револуционарно расположење и большевици; фебруарска револуција; октобарска социјалистичка револуција; грађански рат и страна интервенција; утицај октобарске револуције на револуционарно врење у другим земљама. (2+1)

Свет између два светска рата

Версајски мировни систем и економске кризе; Криза грађанске демократије и појава фашизма; СССР између два рата; национални и антиколонијални покрети; револуција у Кини; међународни раднички покрет (Коминтерна и Социјалистичка интернационала); Друштво народа; агресивна политика фашистичких земаља, грађански рат у Шпанији; фашистичке агресије до почетка II светског рата. Основне карактеристике развоја културе (83+2)

Југославија од 1918. до 1941.

Конституисање Краљевине СХС и Видовдански устав; економски и културни развој; национални проблеми, политичке странке и страначке борбе. Шестојануарска диктатура и Устав од 1931. Спољна политика за владе краља Александра; убиство краља Александра и намеснички режим кнеза Павла Карађорђевића – влада Милана Стојадиновића, стварање Бановине Хрватске и влада Цветковић-Мачек; спољна политика намесништва. (5+2)

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ, НОР И РЕВОЛУЦИЈА У ЈУГОСЛАВИЈИ

Почетак II светског рата (1939-1941) и припрема НОР у Југославији

Напад на Пољску и почетак II светског рата, подела Пољске; окупација земаља северозападне Европе и слом Француске; проширење тројног пакта; 25. и 27. март у Југославији, напад на Југославију, окупација и подела; терор окупатора и Квислинга. НДХ и политика геноцида над Србима, Јеврејима, Ромима, КПЈ у припреми оружаног устанка. (2+1)

Други светски рат и НОР у Југославији 1941.

Напад на СССР и стварање антихитлеровске коалиције; устаници југословенских народа, стварање ослобођених територија, борба на источном фронту 1941. године; борбе у северној Африци 1941. године; Ужичка Република и стварање нових органа власти; борбе у западној Србији у јесен 1941. године; политика емигрантских влада према народноослободилачком покрету; покрет Драже Михаиловића; борба против окупатора и њено ширење у осталим крајевима Југославије. (2+1)

Проширење антихитлеровске коалиције у Југославији 1942. године

Улазак САД у рат и даље јачање антифашистичке коалиције; пролетерске бригаде и борбе у источној Босни – игмански марш; тзв. лева кретања у НОБ. Фочански период НОР-а; поход у Босанску крајину; битка на Козари; борбе на источном фронту и у северној Африци; прво заседање АВНОЈ-а. (2+1)

Успеси антихитлеровске коалиције у НОР у Југославији у 1943. години

Рат на источном фронту – битка за Стаљинград и напредовање Црвене армије; Победа савезника у Африци; народноослободилачки рат – битка на Неретви и борбе на Сутјесци; капитулација Италије; друго заседање АВНОЈ-а; Техеранска конференција (2+1)

Порази Немачке на савезничким фронтovima и у Југославији у 1944. години

Борбе савезника почетком 1944. године; НОР почетком 1944.; Десант на Дрвар; Споразум Тито-Шубашић; отварање фронта на Западу и ослобођење Француске; улазак Црвене армије у Пољску,

Чехословачку, Румунију и Бугарску; офанзива народноослободилачке војске у Србији; сусрет НОР са Црвеном армијом; ослобођење Македоније, Косова, Србије, Војводине и Црне Горе. (2+1)

Крај II светског рата и победа револуције у Југославији

Борбе НОВ крајем 1944. и почетком 1945. године; Сремски фронт; офанзива савезника у пролеће 1945. године; пробој сремског фронта и ослобођење Југославије; капитулација Немачке и Јапана; карактер II светског рата; карактер и особености НОР-а у Југославији; допринос Југославије борби антихитлеровске коалиције. (2+1)

Свет после другог светског рата

Промене у капиталистичкој привреди и друштву после другог светског рата. Државе реалног социјализма и њихова улога после рата. Организација уједињених нација у очувању мира. Нестајање колонијалног система и појава нових држава у Азији и Африци. Супротности између великих сила и формирање блокова, Атлански пакт и Варшавски уговор. Нове појаве у блоковским структурама. Савремена криза у социјалистичким земљама. Улога нестврстаних земаља у међународним односима. (3+1)

Југославија после другог светског рата

Коначно конституисање Југославије – Треће заседање АВНОЈ-а, проглашење Републике и Устава од 1946.; аграрна реформа и национализација, обнова привреде, први петогодишњи план. Спољна политика Југославије до 1948. Резолуција Информбироа и отпор Југославије СССР-у и његовим савезницима, репресија према присталицама Информбироа и другим противницима поретка. Покушај колективизације пољопривреде и напуштање репресивне политике према селаштву. Завођење самоуправљања и привредни успон (Уставни закон од 1950. и Устав од 1963.). Покушај привредне реформе на тржишним принципима. Политика нестврстани и запостављање европске компоненте у спољној политици СФРЈ. Унутрашња превирања и појаве национализма; договорна економија и дезинтеграција Југославије (Устав од 1974. и ЗУР). Култ Ј.Б.Тита. Дезинтеграција Србије по Уставу од 1974. аутономаштво у Војводини и албански сепаратизам на Косову; савремена општа криза југословенског друштва и мере за њено превазилажење; успостављање државности Србије. (5+2)

Семинари – 3 часа.

Годишња систематизација градива – 3 часа.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

I. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Ово упутство уз програм историје у гимназији важи за све три варијанте програма историје за гимназије општег типа као и за гимназије друштвено језичког и природно математичког смера. У II поглављу ових упутстава „Битни образовни и васпитни захтеви програма” дати су према програму гимназије општег типа која садржи све карактеристике и осталих програма. Разлике су само у сажестости ових садржаја у II и III разреду природно-математичког смера због смањеног фонда часова историје у овом смеру. Све остало важи у свим варијантама гимназијског програма.

II. БИТНИ ОБРАЗОВНИ И ВАСПИТНИ ЗАХТЕВИ ПРОГРАМА

У овом поглављу дају се битне карактеристике садржаја програма како би наставници историје имали стално у виду основне образовно-васпитне захтеве у реализацији општих задатака прописаних програмом.

ПРВИ РАЗРЕД

У овом разреду изучава се праисторијски период, општа историја у старом, као и општа национална историја првог периода средњег века (V-XII век).

Наставници при обради овог градива треба да имају у виду следеће:

У уводном делу ученике треба упознати с предметом проучавања историје и истаћи разлику између историје као науке и историје као наставног предмета. Овде се могу објаснити задаци наставе историје наведени у уводном делу програма. Посебну пажњу треба посветити историјској периодизацији.

Праисторијском периоду треба приступити као уводном делу у историју, да би схватили основне елементе који карактеришу људско друштво. Овде се ученицима систематски објашњавају одредбе важних историјских и социолошких појмова, на пример: друштво, друштвени поредак, рад, хорда, род, племе, патријархат, матријар-

хат, раслојаване, класе, експлоатација, итд. На овом узрасту ученицима треба мање давати дефиниције ових појмова и категорије а више одређење помоћу конкретних чињеница које ће се стално обогаћивати и продубљивати током изучавања историје. Од правилног и што конкретнијег тумачења ових појмова умногоме зависи разумевање сложенијих појмова у развоју људског друштва.

Тежиште наставе историје у овом разреду је на разумевању античког робовласничког друштва. Ученици треба да схвате да је ројство огроман корак напред у односу на првобитну људску заједницу, јер је омогућило бржи напредак производње на чијој основи су никле прве државе и прве велике цивилизације и културе.

Иако су све наставне теме у програму важне, ипак тежиште у градиву из старог века треба да буде на грчкој култури и римској држави као основним тековинама старог века.

Грчку културу треба приказати као највећи домет људске мисли у старом веку. Треба показати битне одлике те културе: повезаност са животом маса, свестраност, слободоумност и високе естетске и етичке вредности.

Ученици треба да схвате да се савремена култура ослања на чврсте темеље античке грчке културе. Код сваке области ове културе треба указати на оно што је остало као трајна тековина.

На примеру Рима, ученици треба да схвате суштину античког ropства као светског система, коме је одговарала римска светска империја. Нарочиту пажњу треба посветити друштвеним борбама које су биле неминовне у светској освајачкој држави, у којој су били покорени бројни народи и племена. Као последица тих друштвених борби непрекидно се усавршавала римска држава и римско право, које је и највећи допринос римској светској култури.

У овом разреду изучава се период раног средњег века када на историјску позорницу ступају и јужнословенски народи формирајући своје прве државе, улазећи преко хришћанства у европску цивилизацију.

ДРУГИ РАЗРЕД

У овом разреду је битно да ученици схвате да је европско феудално друштво настало на рушевинама античког и да је, упркос разарањима римске цивилизације, имало могућности даљег друштвеног напретка, јер је водио даљем ослобођењу непосредног произвођача. Поред нагласка на општим карактеристикама феудалног друштва, треба увек истицати и његове особености у појединим земљама. Те разноликости и особености развоја феудалног друштва треба да дођу до изражаја приликом изучавања историје јужнословенских народа и народа којима припадају данашње наше народности (Мађари, Бугари, Албанци, итд.). Ваља истаћи да тежиште у обради треба да буде период развијеног феудализма. Како су у овом периоду активно учествовали наши народи и народи којима припадају наше народност, треба строго изабрати најмаркантније чињенице и уопштавање сродних друштвених, политичких и културних појава да би се избегла непотребна понављања. Од општих значајних појава нарочито темељно треба образлити појаву и развој средовековног града, јер се у њој крије негација феудализма – зачетак робне привреде која ће у наредном периоду прерасти у капиталистичку.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

У периоду од XV до XVII века основно је да ученици схвате даљи развој привреде која ће условити победу капитализма у великим револуцијама XVIII века. За то време су наши народи највећим делом били ван европског развоја трошећи снагу у борби са страном влашћу.

Посебну пажњу треба посветити периоду од краја XVIII века до средине XIX века као периоду развоја капиталистичке привреде. Темељним свладавањем овог историјског периода допринеће разумевању значаја победе капитализма. У овом периоду важно је истаћи особености развоја наших народа у условима националне поробљености и државне и покрајинске поделености као основних узрока привредног, политичког и културног заостајања у односу на европске народе. У тим условима почиње процес ослобађања од стране власти стварањем државе у Србији и Црној Гори.

У мноштву значајних догађаја, појава и процеса који су предвиђени програмом наставници треба да посвете посебну пажњу следећим кључним историјским процесима:

- развоју капиталистичке привреде и буржоаских друштвених односа, и битне последице тога развоја;
- друштвеним борбама у капиталистичком друштву, које ће постепено водити његовом развоју и демократизацији;
- национално ослободилачким покретима наших народа у условљених друштвеним развојем у нашим земљама.

Ове процесе треба пратити и уопштавати чувајући се схематског приказивања и водећи рачуна о могућностима ученика. Ученици морају схватити суштину развоја друштва на овој етапи, као и особености развоја јужнословенских народа.

Ови садржаји су основа за разумевање новије историје и савремених друштвених кретања у свету и код нас. Стога се морају темељно савладати.

ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

У завршном разреду гимназије обрађује се најкраћи али најзначајнији историјски период.

Овај период обухвата велике догађаје, појаве и процесе од средине XIX века до данас. То је период снажног развоја привреде и културе европских народа у чему партиципирала и наши народи борећи се за националну афирмацију и ослобођење. Посебну пажњу зато треба посветити националноослободилачким покретима наших народа и улози српског народа у покретима за ослобођење и уједињење Јужних Словена. Наставници треба да посвете посебну пажњу наставној теми: први светски рат у коме су активно учествовале наше државе Србија и Црна Гора што је омогућило уједињење наших народа и стварање прве заједничке државе. Од општих догађаја између два рата нарочиту пажњу треба посветити појави фашизма што је довело до другог светског рата.

Други светски рат и НОР и револуцију у Југославији треба обрађивати комплексно и синхронизовано. Потребно је да ученици схвате историјски значај рата, наше револуције и других револуционарних и ослободилачких покрета. Треба истаћи допринос наших народа општој борби слободољубивих народа против фашизма.

Садржаје о свету у Југославији и свету после рата треба образлити информативно, кроз основне чињенице, али без досадашње идеологизације.

Наставник мора имати у виду узрасне могућности ученика и мали фонд часова који ограничавају дубину и обим разматрања историјских садржаја.

III. МЕТОДЕ И СРЕДСТВА У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

Реализација садржаја програма много зависи од правилног избора наставних метода. Наставник историје треба да примењује све методе које познаје методика наставе историје и стваралачки их користити. Ако се узме у обзир да је велики број наставних тема тако формулисана да захтева историјску синтезу, постоји реална опасност од вербализма ако наставник монолошку методу не комбинује с осталим методама, а посебно са следећим:

– методом демонстрација, при чему треба користити доста богати избор аутентичног илустративног материјала – слика, дија-филмова, дијапозитива итд.;

– методом коришћења текста, посебно у оним темама које предвиђају излагање појединих значајних догађаја, јер се на изборном тексту најбоље осећају особености историјских проблема и њиме се историјски феномени могу најбоље илустровати, затим ученици се упознају с елементарним проблемима научног истраживања и историјске научне критике.

У коришћењу текста треба узети у обзир све резултате методике наставе историје и стваралачки их примењивати.

Посебно се напомиње да треба стално користити историјску карту, јер њена адекватна употреба олакшава темељно савладавање градива историје.

Истицање поменутих метода не значи да остале треба запоставити. Наставник треба свакој наставној јединици да приступи као специфичном образовном и дидактичком проблему, тражећи одговарајуће методе, стваралачки их примењујући и свесно се припремајући за сваки наставни час.

Као и за сваку, тако и за наставу историје веома је значајно да ли се наставна средства која школа поседује рационално користе. Наставник историје треба да буде равноправни корисник техничких наставних средстава која се користе и у настави других предмета (дијапројектора, кинопројектора, елијаскопа, епископа, графоскопа, магнетфона, грамофона, радио пријемника, телевизијских пријемника итд.). Ова техничка наставна средства треба користити у договору са осталим наставницима и у складу са садржином одређеног наставног градива и њему адекватних наставних метода. За ефикасно коришћење техничких средстава у настави потребан је кабинет за наставу историје или бар одговарајући услови у просторији где се настава изводи. Потребно је да наставник влада техником коришћења ових наставних средстава, као и да се ученици оспособе да њима рукују.

У настави историје треба што чешће користити следећа средства:

- историјске карте (зидне, из атласа, убеника и друге литературе);
- илустрације (слике, дијафилмове, дијапозитиве, схеме),
- музејске експонате;
- културно-историјске споменике (посете);
- архивски материјал.

Наставник је дужан да влада методиком коришћења свих наставних средстава, да са ученицима рационално користи ова средства, чува их, прикупља и израђује нова. Стално и планском употребом наставних средстава наставник ће унапређивати наставу историје.

IV. КОРЕЛАЦИЈА НАСТАВЕ ИСТОРИЈЕ СА НАСТАВОМ СРОДНИХ СТРУКА

Настава историје као саставни део наставе гимназије треба да допринесе формирању ученика у свестрано развијену личност, оспособљену за даље образовање. Да би што потпуније остварила своје задатке, настава историје треба да обезбеди максимално могућу корелацију бар са сродним предметима, као што су: филозофија, социологија, устав и грађанска права, географија и матерњи језик са књижевношћу. Но, како сваки од поменутих предмета има своју особиту структуру, корелација се не може обезбедити временски. Корелација је у програму постигнута на тај начин што је избегнуто понављање сличних садржаја у истој и сродним предметима. Наставници могу обезбедити корелацију сродних предмета заједничким консултовањем о сродној материји или њеном заједничком обрадом кроз додату наставу, слободне активности, школске екскурзије и слично.

V. СЕМИНАР КАО ОБЛИК РАДА У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

Према наставном програму редовне наставе у гимназији општег типа и друштвено-језичког смера предвиђено је 2 до 3 часа за ученичке семинаре. Теме за семинар наставник утврђује на почетку школске године, и то из градива у том разреду. Циљ семинара је да ученици упознају елементарне методе историографског рада и истраживања. Наставник може задужити за један семинарски рад и више ученика којима треба да одреди прешизне задатке у оквиру задате теме. Ученици семинаре раде ван часа, а на часу одређеном за семинар саопштавају се резултати њиховог рада. Наставник организује разговор на часу и помаже ученицима да изведу закључке.

Теме семинара ученици треба да обраде на основу новије литературе, објављене грађе или извора, из локалних архива, музеја и библиотеке, и то које одабере наставник, при чему треба да пази да број препоручених дела, буде у складу са психофизичким могућностима ученика. Наставник може захтевати да се било која од семинарских тема обради продубљено и да у писању реферата ангажује боље ученике, док у дискусији треба да учествује што већи број ученика.

Наставник треба да обрати пажњу да се исте теме не појављују у свим одељењима у току једне школске године, и да се наредне године не обрађују теме из претходне године. У писању семинара наставник треба да, при избору тема, покаже слободу и иницијативност. Требало би предлагати теме из историје ослободилачких покрета наших народа, посебно српског народа и завичајне историје, поготову ако је завичај ученика имао виднију улогу у историјском развоју одређеног периода.

VI. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ У НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

У програму историје испред садржаја за сваки разред наведено је у оперативним задацима којим битним знањима, умењима и навикама треба да овладају ученици одређеног разреда. Усвајање тих знања, умења и навика на нивоу разумевања и репродукције може се сматрати основним захтевима ученику који заврши одређени разред. Наставник, дакле, треба стално да има у виду васпитно-образовне исходе које прописују оперативни задаци за сваки разред како би реализовао захтеве одређеног разреда.

Полазећи од општих задатака наставе историје, сваки ученик на крају школовања треба да на нивоу разумевања и репродукције савлада из предмета историје следеће садржаје.

а) Знање

Сваки ученик треба да усвоји:

- историјску и социолошку поделу (периодизацију) прихваћену у историјској науци;
- најбитније карактеристике друштвених поредака и основних фаза у њиховом развоју;
- основне карактеристике типова и облика државе у свим историјским периодима;

- најбитније чињенице о догађајима, појавама и процесима које програм предвиђа из економије, друштвене, политичке и културне компоненте историјског развоја света уопште и наших народа и народности посебно;

- кључне хронолошке податке о најзначајнијим догађајима појавама и процесима, како из опште тако и историје народа и народности СФРЈ;

- основне историјске појмове, и то како опште историјске појмове (роб, робовласник, кмет, феудалац, буржоазија, буржоаска демократија, најамни рад итд.), тако и посебне историјске појмове (патрициј, плебејац, султан, јањичар, совјет, војвода итд.) које програм предвиђа, а налазе се у убеницима;

- основне социолошке појмове (нпр. друштвени поредак, производне снаге, производни односи, држава, култура, идеологија итд.);

- основне особености историјског развоја наших народа и народности;

- најважније чињенице и појаве из развоја савременог света;
- најважније догађаје: појава и процеса из НОР-а, и послератног развоја Југославије.

б) Умење (вештине) и навике

Ученик треба да савлада умење (вештине) и навике да самостално:

- користи убеник историје, атлас и историјске читанке;
- користи текстове историјског садржаја из научно популарне литературе и историјске бележнице;
- користи историјске илустрације;
- користи историјске карте, таблице и графиконе;
- прави избор са подацима из научно-популарне литературе;
- користи историјске податке из енциклопедије и лексикона;
- посматра музејске експонате и споменике историјског карактера итд.

Усвајањем овог минимума знања, умења и навика из историје сматра се да су ученици испунили захтеве за овај предмет. Зато наставник историје у свом васпитно-образовном раду треба да има стално у виду ове основне захтеве.

МАТЕМАТИКА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе математике је стицање математичких знања и умења неопходних за разумевање законитости у природи и друштву, за примену у свакодневном животу и пракси, као и за успешно настављање образовања; развијање менталних способности ученика, позитивних особина личности и научног погледа на свет.

Задаци наставе математике јесу:

- стицање знања неопходних за разумевање квантитативних и просторних односа, као и проблема из разних подручја;
- стицање опште математичке културе уз схватање места и значаја математике у прогресу цивилизације;
- оспособљавање ученика за успешно настављање образовања и изучавање других области у којима се математика примењује;
- допринос формирању и развијању научног погледа на свет;
- допринос радном и политехничком образовању ученика;
- развијање логичког мишљења и закључивања, апстрактног мишљења и математичке интуиције;
- допринос изграђивању позитивних особина личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, критичност;
- даља оспособљавање ученика за коришћење стручне литературе и других извора знања.

ПРВИ РАЗРЕД

(3 часа недељно, 111 часова годишње)

Лојска и скујови (9)

Основне логичке и скуповне операције. Важнији закони закључивања. Основни математички појмови, дефиниција, аксиома, теорема, доказ. Декартов производ. Елементи комбинаторике (пробројавање коначних скупова): правило збира и правило производа.

Реални бројеви (5)

Преглед бројева, операције, поље реалних бројева. Приближне вредности реалних бројева (грешке, граница грешке, заокруживање бројева).

Пројорционалности величина (8)

Размера и пропорција, пропорцијалност величина (директна, обрнута, уопштење); примене (сразмерни рачун поделе и мешања).

Демонстрациони огледи:

- Одређивање електропроводљивости дестиловане воде, воде за пиће и раствора различитих електролита.
- Одређивање рН вредности различитих раствора електролита.

6. Оксидо-редукционе реакције (6)

Основни појмови о редокс реакцијама. Оксидациони број. Састављање једначина оксидо-редукционих реакција.

Напонски низ метала. Корозија. Електролиза.

Демонстрациони огледи:

- Електролиза воде или цинк-јодида.

7. Неметали (18)

Водоник и једињења.

Елементи VIIa групе (хлор и једињења).

Елементи VIa групе (кисеоник, сумпор; једињења).

Елементи Va групе (азот, фосфор; једињења). Производња вештачких ђубрива. Индустриски поступак синтезе амонијака.

Елементи IVa групе (угљеник, силицијум; једињења). Керамички производи, грађевински материјали.

Демонстрациони огледи:

- Реактивност елемената VIIa групе.
- Сагоревање угљеника, сумпора, фосфора у кисеонику и растварање награвених оксида у води
- Реакција бабра и азотне киселине.
- Добијање и испитивање својства амонијака.

8. Метали (7)

Елементи Ia групе (натријум, калијум).

Елементи IIa групе (калијум, магнезијум).

Елементи IIIa групе (алуминијум и једињења).

Демонстрациони огледи:

- Узајамно дејство натријума, магнезијума, алуминијума са водом.
- Реакција алуминијум-хидроксида са киселинама и базама.

9. Прелазни метали (6)

Место у Периодном систему елемената и опште карактеристике прелазних метала.

Основни принципи добијања гвожђа, бабра, цинка и живе.

Преглед најважнијих једињења и њихова примена.

Демонстрациони огледи:

- Добијање анхидрованог купри сулфата и његово растварање у води.
- Калијум-перманганат као оксидационо средство у киселој, базној и неутралној средини.

ДРУГИ РАЗРЕД

(1 час недељно, 35 часова годишње)

1. Увод у орјанску хемију (2)

Особине угљениковог атома; хибридизација атомских орбитала; хемијске везе.

Многобројност, опште особине и подела органских једињења.

2. Угљоводоници (7)

Подела и опште карактеристике угљоводоника.

Засићени угљоводоници – алкани (номенклатура, изомерија, реакције, халоалкани).

Незасићени угљоводоници – алкени, алкини; адиција.

Полимеризација. Синтетички полимери.

Ароматични угљоводоници.

Нафта – енергетска и хемијска сировина. Петрохемијски производи.

Демонстрациони огледи:

- Испитивање својства метана или n-хексана.
- Испитивање својства незасићених угљоводоника (етен).

3. Кисеоничка орјанска једињења (15)

Алкохоли; етанол; лицерол.

Алдехиди и кетони.

Карбоксилне киселине; естри.

Масти и уља. Сапуни и детерџенти.

Оптичка активност. Хиралност.

Подела угљених хидрата. Моносахариди – глюкоза, фруктоза.

Дисахариди; индустриско добијање сахарозе.

Полисахариди – скроб, целулоза, гликоген. Техничка примена целулозе.

Демонстрациони огледи:

- Оксидација метанола.
- Реакција сребрног огледа.
- Хидролиза сахарозе.

4. Азотна орјанска једињења (8)

Амини. Азотна хетероциклична једињења (пурин, примидин).

Амино киселине. Пептидна веза.

Протеини – састав, структура, особине.

Ензими.

Нуклеинске киселине.

Демонстрациони огледи:

- Биуретска и ксантопротеинска реакција.
- Таложње протеина помоћу електролита

5. Витамини, хормони, алкалоиди, антибиотици (3)

Значај у биохемијским процесима; физиолошка и фармаколошка својства (информативно).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА (УПУТСТВО)

Наставни програм хемије надовезује се, структурно и садржајно, на наставни програм основне школе. Полазећи од циља и задатака наставе хемије, програмских садржаја и оквирно датог броја часова за реализацију појединих тема, наставник израђује глобални и оперативни план за реализацију и одабира најсвресходније наставне облике и методе. Предложене демонстрационе огледи може заменити другим, одговарајућим за дату тему, у складу са опремљеношћу кабинета за хемију. Потребно је при томе водити рачуна о корелацији са наставним садржајима физике и биологије.

Програм I разреда обухвата садржаје опште и неорганске хемије, а програм II разреда садржаје органске хемије. Основна знања из опште хемије стечена у основној школи, продубљена и проширена, треба да буду солидна основа за проучавање неорганских и органских једињења, при чему се примењују и утврђују.

Структуру атома обрадити применом Боровог модела атома, а таласно-механички модел дати квалитативно, да би се схватио појам орбитала. Својства и хемијско понашање елемената повезивати са електронском конфигурацијом атома и енергијом јонизације. Периодни систем елемента проучавати са аспекта изградње електронског омотача. Јонску и ковалентну везу тумачити као граничне случајеве хемијске везе. Тип везе проценити на основу електронегативности атома. У оквиру ковалентне везе обрадити сигма и пи-везу.

Већину наставних садржаја обрадити на нивоу разумевања. Израда стехиометријских задатака, одређивање количине супстанце и концентрације на нивоу примене. При обради хемијских реакција истицати да је њихово разумевање услов за разумевање основа хемијске технологије и биохемијских процеса.

При обради метала и неметала и њихових најважнијих једињења тежиште је на њиховој примени у свакодневном животу и мерама предострожности при руковању токсичним и запаљивим супстанцама, као и мерама заштите околине од загађења. Указати на биолошки значај металних јона. Увек полазити од положаја елемента у Периодном систему елемената.

При обради садржаја из органске хемије тежиште је на зависности својства органских једињења од структуре молекула и присуства функционалне групе, уз истицање биолошког значаја одређених класа органских једињења.

Током реализације програма указује се на еволуцију појмова, истиче генетска повезаност између класа једињења, врше генерализације и систематизације. Све теме се обрађују имајући у виду аспекте заштите животне средине мера предострожности при раду, принципа савремене технологије и примене хемијских производа у свакодневном животу. Хемију приказати као науку која је у развоју и истаји њен значај за општељудско благостање и у решавању проблема савременог света.

ГЕОГРАФИЈА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе географије у гимназији је да ученик стекне нова и продубљена знања, умења и навике из физичке друштвене и националне географије – Југославије (појмови, законитост развоја

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -

и територијалног распореда географских објеката, појава и процеса) неопходна за научно схватање и разумевање савремене светске и југословенске стварности и за развој патриотизма.

Задаци наставе географије су:

- упознавање предмета и метода проучавања природно-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса и њихово деловање на својства географске средине;
- уочавање и схватање корелативних односа између географије и других природних и друштвених наука;
- стицање глобалних представа о физичко-географским карактеристикама Земље и специфичностима њених предела;
- схватање и разумевање закономерног развоја географске средине као резултат деловања природних појава, процеса и човека;
- упознавање актуелне и комплексне географије стварности савременог света;
- стицање нових знања о својој отаџбини, њеном положају, месту и улози у савременом свету;
- стицање нових знања о природи, становништву, насељености и привреди Југославије;
- васпитавање на стеченим географским знањима у духу припадности недељивом глобалном човечанству;
- васпитавање у духу љубави према отаџбини, њеној природи, народима и културама и према свему што је лепо и племенито.

ПРВИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 74 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЕЛЕМЕНТИ ФИЗИЧКЕ И ОПШТЕ ДРУШТВЕНЕ ГЕОГРАФИЈЕ

Увод (1)

1. Увод у физичку географију (1)

1. Физичка географија: предмет, подела и задатак проучавања. Везе са сродним наукама.

2. Опште физичко-географске одлике земље (2+1)

1. Земља у космосу: савремене хипотезе о постанку Земље и Сунчевог систему.
2. Географске последице Земљиног облика и њених кретања: последице ротације и револуције.

3. Унутрашња грађа земље и геолошки развој земљине коре (3+2)

1. Земљине сфере: унутрашње геосфере: језгро, омотач језгра, земљина кора (литосфера) и њен изглед: спољашње сфератмосфера, хидросфера, биосфера.
2. Земљина кора и њен састав – минерална грађа Земљине коре; врсте стена (магматске, седиментне и метаморфне); руде и минерални ресурси.
3. Геолошки развој Земљине коре: кратак преглед по ерама и периодима.

4. Релеф земљине површине (7+5)

1. Релеф литосфере: унутрашње силе (појам); енирогени покрети – постанак континената и океанских басена.
2. Орогени покрети: вертикални и хоризонтални; раседање – стварање громадих планина и котлина; набирање – стварање веначних планина; основни облици рељефа: планине и равнице.
3. Вулкани и земљотреси: елементи и типови вулкана: вулкански облици рељефа; вулканске зоне на Земљи: подела земљотреса: јачина земљотреса; земљотреси – најстрашније природне катастрофе; тресне зоне на Земљи: тресна подручја у Југославији; могућности предвиђања земљотреса.
4. Облици рељефа настали радом спољашњих сила: морфо-структуре – појам спољашњих сила, распадање стена, денудација, акумулација.
5. Речна и крашка ерозија (рад текућих вода): облици рељефа настали радом речне ерозије, типови долина: кумулативни речни облици; површински и крашки облици; подземни крашки облици рељефа; динарски крас.
6. Глацијална и еолска ерозија: ерозивни и акумулативни облици рељефа.
7. Абразија: абразиони облици рељефа; типови морских обала: морски седименти – огромно складиште минералних сировина.

5. Атмосфера (6+4)

1. Атмосфера: структура атмосфере и састав ваздуха.
2. Климатски елементи: температура, загревање и хлађење ваздуха; мерење температуре ваздуха; термички градијент и температурна инверзија (појмови); географски распоред температуре – изотермне карте.
3. Ваздушни притисак и ветрови: мерење ваздушног притиска, циклони и антициклони; општа циркулација атмосфере; врсте ветрова – планетарни, периодични (монсуни) и локални ветрови.
4. Водена пара у атмосфери и падавине: испаравање и влажност ваздуха; магле и облаци (типови облака); трајање Сунчевог сјаја (инсолација); ниске и високе падавине; мерење падавина; географски распоред падавина на Земљи; изохјетне карте.
5. Време и клима: појам времена; ваздушне масе и фронтови; прогноза времена; нагле промене времена – атмосферске непогоде; основни климатски појасеви и типови климе на Земљи.
6. Човек и клима: утицај људске делатности на промене (загађивање) ваздуха и колебање климата; отопљавање климата („ефекат стаклене баште“); киселе кише, уништавање озонског омотача; узроци и последице; микроклима и клима градива.

6. Хидросфера (8+4)

1. Светско море: хоризонтална подела (мора, заливи, мореузи); рељеф дна океанских и морских басена.
2. Физичке и хемијске особине морске воде: температура, провидност, боја и сланост (салинитет); лед у мору.
3. Кретање морске воде: таласи, плима и осека, морске струје (систем струја светског мора).
4. Значај мора: море – колевка живота и неисцрпни извор слатке воде и енергије; огроман резервоар хране и најбогатији „рудник“ света; саобраћајни значај мора; заштита светског мора.
5. Вола на копну: подземне воде; издани и извори: термоминералне воде (класификација и значај); коришћење подземних вода и неопходност њихове заштите.
6. Реке и њихове хидролошке карактеристике: основни елементи водотока: речни систем, речни слив и речна мрежа; промене водостоја и протицаја на рекама; речни режими: водне снаге; коришћење и значај водотока; заштита од загађивања.
7. Језера: начин постанка; класификација (подела) језера: живи свет језера; значај језера и њихова заштита: заштита вода наше земље.
8. Лед на копну: снежна граница и стални снег; лавине; постанак ледника и њихови типови; географско распрострањење ледника; значај ледника.

7. Биосфера (3+2)

1. Биљни и животињски свет: утицај природних и друштвених чинилаца на распрострањење биљног и животињског света.
2. Земљиште: основни типови тла; заштита земљишта од ерозије, загађивања, заслањивања, уништавања.
3. Распрострањење биљног и животињског света на Земљи: географски распоред биљних заједница и животињског света (хоризонтално и вертикално); заштита шума и појединих ретких биљних и животињских врста.

8. Физичко-географске законитости у географском омотачу (4)

1. Физичко-географски (природно-територијални) комплекси: најкрупнији и најсложенији природно-територијални комплекси на Земљи; зоне хладног, умереног и жарког појаса.
2. Основне физичко-географске законитости у географском омотачу: зоналност, интегралност (јединство), ритмичност (периодичност), кружење материје и енергије у природи; заштита природно-територијалних комплекса.
3. Природна средина и човек: утицај човека на природу; улога природне средине у развоју друштва; природни ресурси Земље (резерве, обнављање, коришћење и заштита).

9. Увод у друштвено географију (1)

1. Предмет, подела и значај друштвене географије: њено место у систему географских наука; становништво, привреда и насеља; значај друштвене географије.

10. Карта и картографски метод у географији (2+2)

1. Математичка основа географске карте: рам и ослоне тачке карте, размер, координатна мрежа и картографске пројекције.

2. Картографски метод у географији и подела карата према размери и садржини: представљање географских садржаја на картама (метод рејонирања или боја, и метод тачака); општи картографски метод; тонографске и географске карте.

11. *Становништво и насеља* (4+2)

1. Одлике и фактори демографског развоја: број становника на Земљи; природни прираштај; миграције (узроци, расе и последице).

2. Респоред и структуре становништва на Земљи: екумена и анекумена; области велике и мале густине насељености; низије и приморја као главне области људског насељавања; густина насељености; структура становништва; полна, старосна, расна, национална, језичка, економска и културно-образовна.

3. Културни и животни стандард становништва: кратак преглед развоја писмености (по континентима), зависност културног и животног стандарда становништва од степена друштвено-економског развоја.

4. Насеља: положај, типови и функције сеоских и градских насеља; урбанизација као светски и друштвено-економски процес; конурбације и мегалополиси.

12. *Основне политичко-географске карактеристике савременог света* (2+1)

1. Основни политичко географски садржаји и типови држава: политичко-географски елементи државе – територија, географски положај, друштвено-политичко уређење, главни град, државна граница и међународни односи.

2. Политичка карта света: политичко-географска трансформација света: колонијализам и процес деколонизације; савремени неоколонијализам и технолошки колонијализам; нови светски поредак као облик савременог неоколонијализма; нове државе и промене структуре Организације уједињених нација.

13. *Основне економско-географске одлике светске привреде* (3+2)

1. Светска привреда и међународна подела рада: појам светске привреде; условљеност међународне поделе рада разноликосту природних услова и извора, степеном привредне развијености, специјализација и кооперација у производњи, производно-територијално и гранско повезивање привредних делатности.

2. Индустријализација као друштвено-економски процес: неравномеран развој основна противречност савременог света; међународне компаније као носиоци савремених облика колонијализма; привредни развој и опасности од поремећаја равнотеже у географској средини.

3. Нова научно-технолошка револуција и њене последице: битна обележја нове научно-технолошке револуције и трансформације географског пејзажа.

Годишња систематизација (3)

ДРУГИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 70 часова годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ СВЕТА И ЈУГОСЛАВИЈЕ

1. *Политичко-географске, демографске и економско-географске одлике појединих делова света* (15+7)

1. Привредно развијени и неразвијени региони у савременом свету: подела држава према степену друштвено-економске развијености и њихов размештај у свету.

2. Политичко географска подела и становништво Азије: класификација држава према величини територије; друштвено уређење; број становника, густина насељености, миграције, расе и национални састав; зоне цивилизације (кinesка, јапанска, индонезијска, индијска, арапска, турска).

3. Економско-географске одлике Азије: природни извори и богатства; карактеристике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Азије у светској привреди; Јапан као носилац економског развоја.

4. Кина: главне економске и географске одлике и улога у светској привреди; економски бум Далеког истока и његов значај.

5. Политичко-географска подела и становништво Африке: класификација држава према величини територије; друштвено уређење; број становника, густина насељености, миграције, расни и

национални састав; зоне цивилизације (стара египатска, зона арапског, француског, шпанског, португалског и енглеског подручја, последице колонизације и анартхејда, црначка култура и уметност).

6. Економско-географске одлике Африке: природни извори и богатства; карактеристике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Африке у светској привреди.

7. Политичко-географска подела и становништво Латинске Америке: класификација држава према величини територије; друштвено уређење; број становника, густина насељености, миграције, расни и национални састав; зоне цивилизације (старе цивилизације, зоне шпанско-португалског, британског, француског, холандског и културног утицаја САД-а).

8. Економско-географске одлике Латинске Америке: природни извори и богатства; карактеристике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Латинске Америке у светској привреди.

9. Политичко-географска подела и становништво Англоамерике: класификација држава према величини територије; друштвено уређење; број становника, густина насељености, миграције, расни и национални састав; зоне цивилизације (англоамеричка и франко-канадска).

10. Главне економско-географске карактеристике: природних извора, услова и производње САД-а и Канаде; место, улога и значај САД у светској привреди и политици као водеће светске силе.

11. Политичко-географска подела, становништво и економско-географске одлике Аустралије и Океаније: стварање држава; друштвено уређење, карактеристике развоја привреде; место улога и значај Аустралије и Океаније у светској привреди; број становника, густина насељености и миграције; народи Аустралије и Океаније; зоне цивилизације (старе цивилизације у Океанији (Аустралијска и Новозеландска).

12. Политичко-географска подела Европе, становништво и култура европских народа: класификација држава према величини територије; друштвено уређење; број становника, густина насељености, миграције, порекло и етнички састав европског становништва; зоне цивилизације (западневропска, источноевропска).

13. Економско-географске одлике Европе: природни извори и богатства, карактеристике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Европе у светској привреди и политици.

14. Регионалне економске групације и тржишта: Европска унија; интеграциони процеси и стварање тржишта у Европи; стварање тржишта у ваневропским просторима, планетарна ера човечанства.

15. Политичко-географске промене у источној Европи: распад СССР и стварање нових држава, удружење у ЗНД, класификација земаља источне Европе према величини територије и броју становника; проблеми развоја земаља у тзв. транзицији.

16. Становништво и култура народа источне Европе: број становника; густина насељености; природни прираштај и миграције; културни утицаји.

17. Русија и Украјина: главне економско-географске карактеристике природних извора, карактеристике развоја пољопривреде и индустрије; место, улога и значај Русије у светској привреди и политици.

2. *Основна демографска обележја и културни утицаји на Балканском полуострву и у Југославији* (2+1)

1. Становништво, културне зоне и утицаји на Балканском полуострву: порекло становништва; густина насељености; природни прираштај и миграције; зоне цивилизације (области патријархалне културе, регионалне и византијске, српске средњовековне, исламске и средњоевропске); Балканско полуострво као раскрсће светских путева и културних утицаја.

2. Србија и Црна Гора – равноправне федералне јединице СРЈ: политичко-географске промене и стварање нових држава на тлу претходне Југославије; Србија и Црна Гора настављају континуитет Југославије; потреба успостављања сарадње и нових односа између претходне СФРЈ и Балканског полуострва; нужност прилагођавања европским и светским путевима развоја.

3. *Положај, границе и величина СР Југославије* (1+1)

1. Стварање Југославије и СР Југославије, географски положај и његов значај; границе и величина: предности и тешкоће положаја СРЈ на Балкану; копнене и водене границе; проблеми пограничних територија; величина територије.

4. *Привредне карактеристике Југославије* (5+3)

1. Основне морфотектонске карактеристике рељефа Југославије: низија, висија, постанак рељефа; панонске, планинске и јадранске области и њихове карактеристике.

2. Клима Југославије: елементи и фактори климе: панонско континентална клима; умерено континентална клима; планинска клима; жупна клима; јадранско средозмена и измењено средоземна клима.

3. Јадранско море, језера и њихов значај: постанак, положај и значај Јадранског мора; постанак, подела и географски размештај језера.

4. Реке: јадрански слив; реке црноморског и егејског слива; хидрографија крашких терена; термоминералне воде.

5. Гло, биљни и животињски свет и заштита природе у Југославији: типови тла и ерозија; биљни и животињски свет јадранске, планинске и панонске области; заштита природе од загађивања и уништавања; последице претераног загађивања природе.

5. Становништво и насеља (3+1)

1. Одлике и фактори демографског развоја СРЈ: број и пораст становништва; популациона политика и борба против „беле куге“ која угрожава Србију; природно кретање становништва; миграционе струје; густина насељености.

2. Структура и кретање становништва: структура становништва полна, национална, социо-економска, верска, образовна; миграције – старе и нове.

3. Насеља: положај, типови, функција и класификација сеоских и градских насеља; савремена урбанизација насеља.

6. Природа Југославије (7+4)

1. Основне карактеристике привреде Југославије: природни и друштвени услови за развој привреде; структура привреде; гране и делатности; приоритети привредног развоја.

2. Развој и значај пољопривреде, земљорадња, сточарство: природни и друштвени услови за развој и унапређење пољопривреде; гране пољопривреде; ратарство, воћарство и виноградарство; развој и гране сточарства.

3. Шумарство, лов и риболов: шумско богатство и простирање шума; значај шума; заштита и унапређење шума: шуме као еколошки, природни и здравствени фактор; развој лова и риболова.

4. Основне карактеристике индустрије Југославије, енергетика и рударство: природни и друштвени услови развоја; значај индустрије; подела индустрије; значај енергетике; извори енергије, производња и потрошња електричне струје; налазиште руде и минерала и њихова експлоатација.

5. Тешка прерађивачка и лака индустрија: металургија, метална индустрија, електро индустрија, хемијска индустрија, индустрија грађевинског материјала; прехранбена индустрија, текстилна индустрија, индустрија дувана и индустрија коже, гуме и обуће.

6. Саобраћај и трговина: утицај природних и друштвених фактора на развој саобраћаја у нашој земљи (железнички и друмски саобраћај; речни саобраћај, копнени, ваздушни и ППТ саобраћај; унутрашња и спољна трговина; трговински и платни биланс.

7. Развој и значај туризма: природни и друштвени услови за развој туризма; приморски, континентални и планински туризам; бањски туризам; споменици културе и историјска места као елементи туризма; промет туриста и приходи од туризма.

7. Регионалне целине Југославије (8+4)

1. Црогорско приморје и планински појас: положај, величина, простирање и подела, природне одлике и разуђеност обале; културно-историјске знаменитости; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

2. Старовлашко-рашка висија: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

3. Косово и Метохија: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; природне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

4. Јужно Поморавље: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри; бање и минерални извори.

5. Источна Србија: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

6. Шумадија и Поморавље (Западно и Велико): положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

7. Западна Србија: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

8. Војводина: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри.

8. Срби у државама ван граница СР Југославије (5+2)

1. Република Хрватска: положај, границе и величина; природне одлике; становништво и насеља; положај Срба у Хрватској и повратак избеглица; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри; регионални преглед: Хрватско приморје, планинска и панонска област.

2. Сремско-барањска област: положај, величина, простирање и подела; културно-историјске знаменитости; природне одлике; становништво и насеља; привредне одлике; најзначајнији привредни, управни, културни и туристички центри; значај ове области за повезивање Хрватске и СР Југославије.

3. Босна и Херцеговина: (унија 2 ентитета: Босанско-Хрватске Федерације и Републике Српске); положај, границе, величина и регионални преглед (Јадранска Херцеговина, Планинско-котлинска област, Панонска Босна); становништво БиХ.

4. Република Српска: положај, границе, величина, природне одлике и становништво; регионална подела и привреди развој Републике Српске (Босанска Посавина; Босанска крајина и Подриње са источном Херцеговином).

5. Српска заједница у земљама Европе, Америке, Азије и Океаније: државе у којима живи највише Срба и Црногораца и њихових потомака, њихов живот и рад и везе са матицом земљом.

Годишња систематизација (1)

ПСИХОЛОГИЈА

ЦИЉ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе психологије је усвајање знања која омогућују ученицима да схвате биолошку и друштвену условљеност психичког живота и допринесе формирању научног погледа на свет, човека и његово индивидуално и друштвено понашање.

Задачи наставе психологије су да ученици:

- стекну знања о основним врстама психичких процеса, особина и стања и увид у општа питања развоја структуре и динамике личности;
- стекну што потпунији увид у поједине животне ситуације својствене адолесцентном узрасту и зрелом добу;
- упознају психолошки аспект међуљудских односа у друштвеном саобраћају, у малим групама и организацијама;
- упознају психолошке могућности подстицања развоја личности, карактерних особина, стекну способност и формирају ставове, вредности, интересовање;
- развију критичко мишљење, стваралачке способности, интересовање за самообразовање и професионални развој;
- упознају рационалне методе учења и начин рационалног планирања радних и слободних активности и схвате значај личног ангажовања у развоју сопствене личности.

ТРЕЋИ РАЗРЕД

(2 часа недељно, 72 часа годишње)

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

1. Уводни део

Предмет, гране и методе психологије (4 часа)

Предмет психологије; теоријски и практични задаци.

Развој психологије као науке.

Психолошке дисциплине: општа психологија, физиолошка психологија, развојна психологија, педагошка психологија, социјална психологија, психологија рада, клиничка психологија, психологија личности, ментална хигијена. Психологија и друге науке.